

О. О. Польша

здобувач,

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

<https://orcid.org/0000-0002-9442-0465>

ФОРМИ ОБМЕЖЕННЯ СПІЛЬНОЇ РОБОТИ БЛИЗЬКИХ ОСІБ У СИСТЕМІ ПРАВОСУДДЯ УКРАЇНИ

Стаття присвячена формуванню актуальної наукової думки щодо форм обмеження спільної роботи близьких осіб в системі правосуддя України. Доводиться, що ці форми характеризуються сукупністю особливих рис, зокрема тим, що вони: є способом окреслення змісту (методів і засобів) діяльності стосовно забезпечення виконання вимог адміністративно-правового обмеження спільної роботи близьких осіб в системі правосуддя; як правило, вимагають нормативної регламентації, проте, у будь-якому разі мають відповідати принципам права, а також чинному законодавству; здійснюються суб'єктами забезпечення дотримання адміністративно-правового обмеження спільної роботи близьких осіб у системі правосуддя, а відтак повинні відповідати змісту та обсягу компетенції цих суб'єктів і т. д. Доводиться, що правовими формами зазначеної діяльності є: нормотворча форма; правозастосовна форма (а саме установча форма; видання індивідуальних актів щодо обмеження спільної роботи близьких осіб в системі правосуддя; контрольна форма; інтерпретаційна форма). Група неправових форм обмеження спільної роботи близьких осіб в системі правосуддя розкривається в якості підсистеми, котра складається з організаційно-регламентуючої, організаційно-економічної та інформаційно-забезпечувальної форм досліджуваної діяльності. У висновках до статті узагальнюються результати дослідження.

Ключові слова: адміністративно-правове обмеження, близькі особи, конфлікт інтересів, корупція в системі правосуддя, обмеження, пряме підпорядкування, спільна робота близьких осіб.

Постановка питання. Як відомо, публічна влада не реалізується самовільно, спонтанно, а повсякчас втілюється у конкретних і очікуваних (в силу дотримання принципу юридичної визначеності) діях суб'єкта публічної влади (органу публічної влади), що об'єктивують її правовий зміст і спрямованість. Між тим, функціонування того чи іншого органу публічної влади безпосереднім чином виявляється за рахунок діяльності професійних публічних службовців, яка здійснюється в рамках певних форм, обрання яких залежить, зокрема, від множини факторів (наприклад, від специфіки об'єкта керуючого впливу, характеру розв'язуваних в процесі адміністративно-правової діяльності питань, характеру обумовлених відповідними діями наслідків). Врахування цих факторів повинно бути узгоджене із принципами адміністративно-правової діяльності (інакше, публічне адміністрування може набути рис управлінської діяльності в неправовій державі), що в практичній дійсності «забезпечується регламентацією та застосуванням відповідних методів і форм» [1, с. 22]. Відтак, соціально-правове значення вказаних форм

діяльності наразі важко недооцінити, що додатково підтверджується тим, що саме за допомогою форм адміністративно-правової діяльності об'єктивуються завдання і функції управління (найбільш доцільно та ефективно досягається мета діяльності), й тому «від використання тих чи інших форм значною мірою залежить успіх управлінської діяльності» [2, с. 161].

Між тим, попри теоретичну та практичну важливість питання форм адміністративно-правової діяльності, на жаль, по сьогодні форми обмеження спільної роботи близьких осіб у системі правосуддя (СП) ще не були предметом комплексного дослідження юристів-адміністративістів. Потреба у дослідженні цих форм додатково актуалізується зростанням рівня корупції в Україні та запланованою на 2021–2025 роки судово-правовою реформою у СП, в ході якої може бути також удосконалено правове регулювання інституту адміністративно-правового обмеження спільної роботи близьких осіб (АПО-РБО) у вказаній системі.

Аналіз наукової літератури та невирішені раніше питання. Хоча юристами-адміністрати-

вістами по сьогодні не досліджувались форми АПОРБО в СП, комплексна наукова думка про ці форми може бути сформована у результаті критичного аналізу позицій учених (серед яких О. М. Алілова, А. С. Гук, С. М. Мельничук, О. М. Рєзнік та інші науковці) стосовно форм адміністративно-правової діяльності.

Отже, **метою** цієї наукової статті є формування актуальної наукової думки щодо форм обмеження спільної роботи близьких осіб у СП в Україні. Для досягнення поставленої мети слід виконати такі *завдання*: 1) проаналізувати позиції учених щодо розуміння понять «форма публічного управління», «форми діяльності публічної адміністрації»; 2) виокремити ознаки форм обмеження спільної роботи близьких осіб в СП, на основі чого сформулювати визначення поняття відповідних форм діяльності; 3) окреслити систему форм обмеження спільної роботи близьких осіб в СП; 4) узагальнити результати дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сутнісному значенні «форма» «відображає наше бачення речей, процесів, явищ, тощо» [3, с. 100] та «визначає зовнішнє вираження змісту певних дій, явищ» [4, с. 270], «створюючи певний образ чи вигляд» [3, с. 100]. У цьому сенсі слід мати на увазі, що «будь-яка діяльність виражається у певній формі, яка включає в себе перелік конкретних дій, що вчиняються у заданій послідовності, порядок здійснення яких нерідко врегульований спеціальними актами» [4, с. 271]. Відповідне розуміння «форми» є домінуючим серед юристів-адміністративістів. Зокрема, у навчальній літературі форма публічного управління характеризується в якості «зовнішнього вияву конкретних дій, які здійснюються органами публічної адміністрації для реалізації поставлених перед ним завдань» [5, с. 90]. У свою чергу форми діяльності публічної адміністрації інтерпретуються, як «зовнішнє вираження однорідних за своїм характером і правовою природою груп адміністративних дій суб'єктів публічної адміністрації, здійснене в рамках режиму законності та компетенції для досягнення адміністративно-правової мети – публічного забезпечення прав і свобод людини і громадянина, нормального функціонування громадянського суспільства та держави» [6, с. 132].

Що ж стосується форм обмеження спільної роботи близьких осіб в СП, то передуючи визначенню поняття таких форм, приймаючи до уваги

сутнісний характер адміністративно-правового обмеження спільної роботи близьких осіб АПОРБО в СП та форм адміністративно-правової діяльності, виокремимо наступні ознаки досліджуваної діяльності: 1) ці форми є способом окреслення змісту (методів і засобів) діяльності стосовно забезпечення виконання вимог АПОРБО в СП (у вигляді зовнішнього атрибуту цієї діяльності) й є нерозривно пов'язаною із такою діяльністю; 2) досліджувані форми, як правило, вимагають нормативної регламентації (не будучи безпосередньо регламентованими законодавством, опосередковано обумовлені юридичними приписами), проте, у будь-якому разі мають відповідати принципам права, а також чинному законодавству; 3) такі форми здійснюються суб'єктами забезпечення дотримання АПОРБО у СП, а відтак повинні відповідати змісту та обсягу компетенції цих суб'єктів; 4) зазначені форми, сприяючи задоволенню публічного інтересу, цілісно відповідають меті забезпечення дотримання АПОРБО у СП (меті функціонування адміністративно-правового механізму забезпечення дотримання такого обмеження загалом), змісту та характеру вирішуваних під час виконання зазначеної діяльності питань; 5) ці форми можуть передбачати юридично значимі («правові») та юридично незначимі («неправові») наслідки.

Таким чином, *форми обмеження спільної роботи близьких осіб в СП* – це зовнішні вияви однорідних (за характером і правовою природою) адміністративних дій суб'єкта забезпечення дотримання АПОРБО у відповідній системі, що ним здійснюються в рамках його компетенції та обумовлюють наслідки (незалежно від того, чи мають вони юридичне значення), котрі виявляються у формуванні сприятливих умов дотримання вимог зазначеного адміністративно-правового обмеження.

Ознаки та визначення форм обмеження спільної роботи близьких осіб в СП дозволяють дійти думки про те, що вони є неоднорідними та можуть бути поділені на певні види, що повністю відповідає усталеному науковому розумінню видової структури форм адміністративно-правової діяльності (адміністративно-правових форм діяльності).

Вітчизняні юристи-адміністративісти традиційно поділяють форми діяльності публічної адміністрації за ознакою юридичних наслідків (чи інакше – правового ефекту) від застосування таких форм. У межах зазначеного під-

ходу ці форми ученими поділяються на правові та неправові форми [1, с. 22]. Аналіз наукової літератури дозволяє дійти думки, що наведена класифікація форм діяльності є найбільш універсальною, оптимальною та конструктивною. Наприклад, вітчизняний науковець О. М. Рєзнік констатує, що адміністративно-правові форми діяльності окремими ученими пропонується класифікувати «на основні та додаткові, процедурні й процесуальні, інші – на правозастосовні та нормотворчі, внутрішні та зовнішні тощо» [4, с. 279], утім, на думку провідного юриста-адміністративіста, «вони все таки, тісно пов'язані з правовими та неправовими формами або досить часто впливають із них» [4, с. 279]. Саме тому окреслений підхід наразі є найбільш поширеним у науковій літературі та застосовується ученими в контексті осмислення ними будь-якої адміністративно-правової діяльності суб'єктів адміністративного права.

Зважаючи на викладене, доходимо думки, що форми обмеження спільної роботи близьких осіб в СП поділяються на такі види:

1. Правові форми обмеження спільної роботи близьких осіб в СП, тобто об'єктивована юридично значуща діяльність суб'єктів забезпечення дотримання АПОРБО у СП, яка обов'язково спричиняє настання певних правових наслідків, що передбачені у чинному законодавстві. До таких форм належить:

1) нормотворча форма обмеження спільної роботи близьких осіб в СП. З огляду на позиції учених [7, с. 68; 8, с. 51], доходимо думки, що у контексті питання, котре нами розглядається, ця форма окреслює діяльність повноважного суб'єкта з приводу створення, зміни та припинення дії норм законодавства, що регламентує АПОРБО (на загальному рівні та в СП), обов'язковість дотримання такого обмеження, права і обов'язки суб'єкта забезпечення виконання АПОРБО, а також наслідки невиконання вимог зазначеного обмеження;

2) правозастосовна форма обмеження спільної роботи близьких осіб в СП. Зважаючи на розуміння ученими сутності правозастосовної форми адміністративно-правової діяльності [9, с. 125; 10, с. 152] доходимо думки, що цією формою обмеження спільної роботи близьких осіб в СП охоплено такі юридично значимі форми адміністративно-правової діяльності:

а) установча форма обмеження спільної роботи близьких осіб в СП. Ця форма адміністративно-правової діяльності виявляється

в інституційних перетвореннях (оптимізації), спрямованих на вдосконалення функціонування АПОРБО в СП, а саме за рахунок створення посад, структурних підрозділів, органів (їх скорочення, реорганізації, ліквідації), які є суб'єктами забезпечення дотримання АПОРБО в СП;

б) форма видання індивідуальних актів щодо обмеження спільної роботи близьких осіб в СП. Ця форма окреслює діяльність суб'єктів забезпечення дотримання АПОРБО у відповідній системі, що виявляється переважно у створенні та прийнятті актів реагування на порушення адміністративно-правового обмеження (накази про переведення, про призначення, про накладання дисциплінарного стягнення, про звільнення);

в) контрольна форма обмеження спільної роботи близьких осіб в СП. Зважаючи на розуміння ученими контрольної форми адміністративно-правової діяльності [10, с. 152; 11, с. 382], доходимо думки, що розглядувана форма обмеження спільної роботи близьких осіб в СП є реалізацією суб'єктами забезпечення дотримання АПОРБО в СП норм чинного законодавства, які уповноважують їх: спостерігати за дотриманням відповідного адміністративно-правового обмеження; реагувати на порушення такого обмеження (також на ймовірні порушення з метою перевірки підстав для притягнення порушників до юридичної відповідальності); реагувати на ситуації, за яких посилюють ризики зазначених порушень (наприклад, контролювати дотримання актів законодавства з питань етичної поведінки суб'єктів реалізації кадрової політики у СП);

г) інтерпретаційна форма обмеження спільної роботи близьких осіб в СП. Ця форма діяльності виявляється у створенні на основі норм чинного законодавства та усталеної практики роз'яснювальних актів (чи надання усних роз'яснень, рекомендацій), в яких суб'єкти, на яких поширено обов'язок дотримуватись вимог відповідного адміністративно-правового обмеження (на яких цей обов'язок може бути поширений), інформуються про: загальну сутність АПОРБО загалом та в СП, зокрема; обов'язки, які виникають у зв'язку із цим обмеженням; порядок дій у конкретних ситуаціях, що унеможливають порушення вимог АПОРБО в СП; пояснення юридичних наслідків і правового стану потенційних порушників відповідного адміністративно-правового обмеження і т. д.

2. Неправові форми обмеження спільної роботи близьких осіб в СП – однорідна (за формальними ознаками) адміністративно-правова діяльність суб'єкта забезпечення дотримання АПОРБО в СП, що не пов'язана із здійсненням юридично значущих дій, відповідає принципам права та вимогам чинного законодавства й, не потребуючи суворого юридичного оформлення, виявляється у належній організації та здійсненні діяльності суб'єктів забезпечення дотримання АПОРБО в СП. Систему цих форм складають:

1) організаційно-регламентуюча форма обмеження спільної роботи близьких осіб в СП, котра виявляється у діяльності суб'єкта забезпечення дотримання АПОРБО в СП, спрямованій на: а) вирішення поточних завдань щодо техніко-організаційного забезпечення дотримання виконання вимог відповідного адміністративно-правового обмеження; б) прогнозування застосування контрольних-моніторингових заходів для вивчення фактичного стану виконання вимог АПОРБО в СП; в) проведення наукових досліджень (зокрема, із залученням науковців, дослідників) з метою з'ясування практичних і теоретичних проблем забезпечення виконання вимог зазначеного адміністративно-правового обмеження й окреслення шляхів їх вирішення і т. д.;

2) організаційно-економічна форма обмеження спільної роботи близьких осіб в СП, яка виявляється у вигляді діяльності стосовно матеріального забезпечення: а) заходів забезпечення дотримання вимог АПОРБО в СП; б) реагування на порушення вимог вказаного обмеження;

3) інформаційно-забезпечувальна форма обмеження спільної роботи близьких осіб в СП, що знаходить вияв у діяльності з приводу ідеологічного та інформаційного забезпечення функціонування АПМОРБО в СП (публікація на офіційних веб-сайтах компетентних суб'єктів інформації про сутність АПОРБО в СП, форми порушення та наслідки недотримання вимог такого обмеження і т. д.).

Висновки. Підводячи підсумок викладеному, слід зауважити, що форми обмеження спільної роботи близьких осіб в СП є відповідною діяльністю суб'єктів, компетентних забезпечення дотримання вимоги щодо АПОРБО в СП. Правові форми обмеження спільної роботи близьких осіб в СП, як і будь-якої іншої адміністративно-правової діяльності, у цілому, становлячи органічну єдність, є взаємопов'язаними між собою, адже досягнення мети забез-

печення дотримання вимог АПОРБО в СП може бути досягнє лише тоді, коли відповідна діяльність буде комплексною. При цьому настання бажаних юридичних наслідків в результаті забезпечення дотримання вимог АПОРБО в СП може бути досягнє лише тоді, коли суб'єкти забезпечення дотримання вимог зазначеного адміністративно-правового обмеження будуть паралельно виконувати необхідну організаційно-регламентуючу, організаційно-економічну та інформаційно-забезпечувальну діяльність. Таким чином фактичне забезпечення дотримання вимог АПОРБО в СП, належне реагування компетентних суб'єктів на порушення відповідного адміністративно-правового обмеження виявляється можливим тоді, коли ці суб'єкти будуть ефективним чином комбінувати правові та неправові форми обмеження спільної роботи близьких осіб в СП.

Список використаної літератури:

1. Колпаков В. К. Предмет адміністративного права: поняття, структура і система адміністративно-правових відносин. *Питання адміністративного права* / відп. за вип. Н. Б. Писаренко. Харків : Оберіг, 2018. Кн. 2. С. 8–24.
2. Бородин С. С., Громыко С. С. Административное право. Общая и Особенная часть : курс лекций. Санкт-Петербург : ГУАП, 2007. 432 с.
3. Носач А. В. Адміністративно-правові форми діяльності Служби безпеки України з протидії тероризму : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Суми, 2017. 222 с.
4. Рєзнік О. М. Адміністративно-правові засади діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Суми, 2019. 509 с.
5. Серєда В. В., Назар Ю. С., Костовська К. М. Адміністративне право України (у схемах та коментарях) : навчальний посібник. Львів : ЛьвДУВС, 2016. 300 с.
6. Адміністративне право України : навчальний посібник / В. В. Галунько, В. І. Курило, С. О. Короєд, О. Ю. Дрозд, І. В. Гиренко та ін.; за ред. В. В. Галунька. Херсон : Грінь Д. С., 2015. Т. 1. 272 с.
7. Вороніна І. М. Аксіологічні засади нормотворчості МВС України щодо координації діяльності Національної поліції : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.12. Київ, 2018. 258 с.
8. Салманова О. Ю. Правові акти в управлінській діяльності Національної поліції України : монографія. Харків : Панов, 2016. 460 с.
9. Єдаменко І. В. Адміністративно-правові форми здійснення суддівського самоврядування.

- Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. Вип. 1 (10). С. 125–128.
10. Петренко М. Я. Правові форми діяльності органів місцевого самоврядування щодо забезпечення законності та правопорядку. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2003. Вип. 23. С. 148–155.
11. Мельничук С. М. Правові форми реалізації функцій сучасної держави Україна : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2019. 478 с.
-

Polna O. O. Restrictive forms of joint work of relatives in the justice system of Ukraine

The article is devoted to the formation of an actual scientific idea about the system of forms of restriction of joint work of close persons in the justice system of Ukraine. It is proved that these forms are characterized by a set of special features, in particular, that they are: a way of understanding the content (methods and means) of activities to ensure compliance with the requirements of administrative and legal restrictions on the joint work of close persons in the justice system and are inextricably linked to such activities; as a rule, they require regulatory regulation, but in any case they must comply with the principles of law, as well as comply with the current legislation; carried out by the subjects of ensuring compliance with the administrative and legal restrictions on the joint work of close persons in the justice system, and therefore must correspond to the content and scope of the competence of the relevant subjects, etc. It is proved that the group of legal forms of restriction of joint work of close persons in the justice system consists of the following legal forms of this activity: rule-making form; law-enforcement form (first of all, these are: the constituent form; the adoption of individual acts regarding the restriction of the joint work of close persons in the justice system; the control form; the interpretative form). The group of non-legal forms (that is "organizational and legal forms") of restricting the joint work of close persons in the justice system is revealed as a subsystem that consists of organizational and regulatory, organizational and economic, information and security forms of the studied activity. The conclusions to the article summarize the results of the study.

Key words: *administrative and legal limitation, close people, conflict of interest, corruption in the justice system, direct subordination, joint work of closely affiliated persons, limitation.*